

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

ОСНОВИ РИСЬКОГО ПРАВА

Методичні рекомендації
до вивчення дисципліни для студентів
спеціальності D 8 “Право”
ОПП «Будівельне та містобудівне право»

Київ 2025

УДК 347(37)+340.13+340.1
К 65

Укладач: О.А. Халабуденко, канд. юрид. наук., доцент.

Рецензент: Безклубий І.А., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

Відповідальний за випуск В.В. Нікітін, докт. юрид. наук, професор, завідувач кафедри права та публічного управління.

Затверджено на засіданні кафедри політичних наук і права, протокол № 2 від 5 березня 2025 р.

ОСНОВИ РИСЬКОГО ПРАВА: Методичні рекомендації до вивчення дисципліни для студентів спеціальності «Право». Уклад. О.А. Халабуденко. Київ–Тернопіль: КНУБА, «Бескиди», 2025. 57 с.

Подано зміст лекційного курсу, плани практичних занять, літературу з підготовки до них, тематику індивідуальних завдань та рекомендації з їх підготовки, питання підсумкового контролю, основи політики академічної доброчесності та політики відвідуваності.

Призначено для студентів спеціальності с Д 8 «Право, ОПП «Будівельне та містобудівне право».

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	7
ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ	10
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	17
ПЕРЕЛІК ОКРЕМИХ ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	43
ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	Error! B
МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ	45
ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	50
ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	54
МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	55

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Програма дисципліни «**Основи римського права**» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» за освітньою програмою «Будівельне та містобудівне право» у Київському національному університеті будівництва і архітектури. Римське право є класичною основою сучасних континентальних правових систем і справило вирішальний вплив на формування системи цивільного, зобов'язального, речового та спадкового права, а також методології догматичного опрацювання правового матеріалу, що лежить в основі права Європейського Союзу та національних правових систем держав-членів.

Дисципліна є обов'язковою освітньою компонентою, що забезпечує фундаментальну підготовку майбутнього юриста в галузі приватного права, зокрема в контексті будівельного та містобудівного права, а також створює методологічну базу для сприйняття гармонізованих із правом ЄС цивільно-правових конструкцій.

Римське право є класичною основою сучасних континентальних правових систем і справило вирішальний вплив на формування системи цивільного права, зобов'язального, речового, спадкового права, а також методології догматичного опрацювання правового матеріалу.

Вивчення римського права формує юридичне мислення, вміння працювати з абстрактними правовими конструкціями, оперувати латинськими термінами та категоріями, що є необхідним для розуміння та інтерпретації сучасного українського законодавства, у тому числі цивільного та будівельного права.

Опанування дисципліни сприяє: формуванню цілісного уявлення про історичні витoki сучасного приватного права; розумінню змісту базових правових інститутів, які прямо або опосередковано рецеговано в українське законодавство; розвитку навичок аналізу типових юридичних ситуацій (казусів) з використанням римсько-правових категорій.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни «Основи римського права» полягає у формуванні в здобувачів освіти системних знань про римську правову систему, її інституційну структуру та методологію, а також у виробленні здатності застосовувати римсько-правові конструкції для осмислення й вирішення сучасних юридичних проблем, особливо у сфері приватного права.

Для досягнення мети передбачено такі **основні завдання**:

- ознайомити студентів з історією становлення та періодизацією римського права, його місцем у розвитку європейської правової традиції;
- розкрити систему джерел римського права (закони, плебісцити, едикти магістратів, діяльність юристів, кодифікація Юстиніана) та їх значення для доктрини;
- сформувати знання про основні інститути: суб'єкти права, правоздатність і дієздатність, сімейний статус, класифікація речей, володіння та речові права;
- пояснити структуру та види правочинів, поняття зобов'язання, його елементи, види зобов'язань, способи забезпечення виконання зобов'язань;
- розкрити систему договірних і позадоговірних зобов'язань, у тому числі деліктів і зобов'язань ніби з договорів/деліктів;
- сформувати уявлення про інститут спадкування за законом і за заповітом, легати, фідеїкоміси, кодицили, спадкову трансмісію;
- розвинути навички аналізу юридичних казусів, побудованих на матеріалі римського права, та співставлення римських конструкцій із положеннями чинного українського законодавства.

Дисципліна спрямована на формування таких **загальних та фахових компетентностей**, як здатність до абстрактного та аналітичного мислення,

вміння інтерпретувати правові норми, застосовувати формально-логічні та догматичні методи аналізу, здійснювати порівняльно-правові дослідження.

Компетенції студентів, що формуються в результаті засвоєння дисципліни

Код	Зміст компетентності
Інтегральна компетентність	
ІК	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.
Загальні компетентності	
ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
ЗК3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Спеціальні (фахові) компетентності	
СК2	Знання і розуміння ретроспективи формування правових і державних інститутів.
СК8	Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.
СК13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Програмні результати здобувачів освітньої програми, що формуються в результаті засвоєння освітньої компоненти

Код	програмні результати
ПРН 3.	Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних

	джерел.
ПРН 6.	Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.
ПРН 12.	Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.
ПРН 19.	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Вивчення курсу «Основи римського права» здійснюється з використанням поєднання традиційних та активних методів навчання, що відповідає підходу, застосованому в методичних рекомендаціях для інших юридичних дисциплін університету.

Основними формами організації навчання є:

- **Лекції.** Лекційні заняття спрямовані на систематичне викладення теоретичного матеріалу, основних категорій та інститутів римського права, їх взаємозв'язків та впливу на сучасне право. Лекції дають студентам цілісне уявлення про структуру курсу, забезпечують методологічну базу для подальшого самостійного опрацювання. Лекція як провідна організаційна форма навчального процесу вводить в предметне поле Основ римського права, знайомить з найбільш важливими проблемами сучасної науки публічного управління та права (світової та вітчизняної), забезпечує системність знань. Наявність лекційного матеріалу допоможе студентам здобути цілісні знання з опорою на новітні досягнення світової та вітчизняної юридичної науки. Викладач постійно оновлює, доопрацьовує, систематизує лекційний матеріал, подає його в навчально-орієнтованій інтерпретації.

- **Практичні заняття (семінари).** Практичні заняття зорієнтовані на обговорення ключових питань теми, розв'язання тестових завдань і казусів, аналіз витягів із джерел римського права, участь у дискусіях, підготовку та виголошення доповідей. Вони покликані розвивати вміння застосовувати теоретичні знання до конкретних юридичних ситуацій. Практичне заняття – колективна форма аудиторних занять, активний метод перевірки знань, якому передують лекція і самостійне опрацювання студентами джерел національного та міжнародного права, посібників, підручників, поточних публікацій в друкованих та електронних ЗМІ, власного конспекту лекцій. Під час семінарів студенти виступають з підготовленими доповідями, беруть участь в обговоренні інших доповідей (дискусії), формулюють запитання, виступають з рецензіями, висловлюють власні оцінки, погляди, демонструють вміння та навички правового аналізу правових процесів та явищ.
- **Самостійна робота.** Самостійне опрацювання літератури, джерел, матеріалів навчально-методичного забезпечення, підготовка до практичних занять, виконання індивідуальних завдань (рефератів, есе, аналітичних оглядів, казусів).
- **Консультації.** Планові консультації проводяться викладачем згідно з графіком, доведеним до студентів на початку семестру, у формах групових обговорень та індивідуальної роботи.

Методи навчання включають:

- пояснювально-ілюстративний (для первинного засвоєння теорії);
- проблемно-пошуковий (постановка проблемних запитань, обговорення дискусійних положень щодо рецепції римського права);
- кейс-метод (аналіз казусів із римської практики та сучасних правових ситуацій із використанням римських конструкцій);
- тестування (для проміжного та модульного контролю знань).

Зміст курсу для студентів денної форми навчання спеціальності D 8 “Право” охоплює 15 тем лекційних та 15 практичних занять. Кожна тема містить окремі питання, висвітлення яких розкриває конкретну проблему.

Для підготовки кожної теми семінарів студентам пропонується список рекомендованої літератури, опрацювання якої дозволить ґрунтовно опанувати відповідну проблематику. Рекомендованою літературою можна скористатися на Освітньому сайті КНУБА, в читальному залі бібліотеки КНУБА, в навчально-методичному кабінеті кафедри політичних наук і права (ауд. 432). Крім того, бібліотека та навчально-методичний кабінет володіють розгалуженими фондами періодичних видань, ознайомлення з якими допоможе студентам актуалізувати отримані юридичні знання.

Під час роботи на семінарі студенти повинні продемонструвати свої знання вільно оперуючи засвоєним понятійно-категоріальним апаратом з Теорії держави і права.

Високу оцінку студент отримує тоді, коли системно логічно висвітлює навчальну проблему своїми словами, користуючись власним конспектом та відповідними записами.

Перші доповіді з питань семінару варто розраховувати на 10-15 хв., як правило, з трибуни перед аудиторією. Подальше обговорення доповіді включає такі форми участі в семінарі: доповнення, запитання, зауваження, побажання, розгорнута оцінка. Регламент участі в обговоренні доповіді – до 5 хв.

Консультації з дисципліни проводяться керівником курсу щотижнево в ауд. 431 Центрального корпусу КНУБА. Якщо заняття з дисципліни проводить інший викладач, графік консультаційних занять доводиться ним до студентів на початку вивчення дисципліни.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

МОДУЛЬ 1.

ЗНАЧЕННЯ РИМСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ СПАДЩИНИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ. ОСОБИ. МАТРИМОНІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ. ЗАХИСТ ПРАВ

Лекція 1.

ПОНЯТТЯ, ПРЕДМЕТ ТА СИСТЕМА РИМСЬКОГО ПРАВА (2 год)

1. Поняття та предмет вивчення курсу римського права.
2. Етапи розвитку римського права.
3. Теоретико-пізнавальне значення римського права.
4. Елементи римського права (jus).
5. Основні системи римського права: цивільне право (jus civile), право народів (jus gentium), преторське право (jus praetorium).
6. Поділ римського права на право публічне (jus publicum) і право приватне (jus privatum).

Лекція 2.

ДЖЕРЕЛА ТА РЕЦЕПЦІЯ (ВІДРОДЖЕННЯ) РИМСЬКОГО ПРАВА (2 год)

1. Поняття, історія та види джерел римського приватного права.
2. Джерела пізнання римського права та джерела правотворення.
3. Звичай, закони, плебісцити, сенатусконсульти, римська юриспруденція.
4. Судова практика в Стародавньому Римі.
5. Кодифікація преторського едикту.
6. Імператорські конституції, їх види.
7. Кодифікація Юстиніана.
8. Рецепція римського права.

9. Вплив римського права на національне право України.

Лекція 3.

СУБ'ЄКТИ РИМСЬКОГО ПРАВА (2 год)

1. Поняття особи у Стародавньому Римі.
2. Види суб'єктів права.
3. Правові статуси особи: статус свободи (*status libertatis*); статус громадянства (*status civitates*); сімейний статус (*status familia*).
4. Поняття правоздатності та дієздатності.
5. Правоздатність в галузі публічного та приватного права.
6. Правоздатність фізичних осіб.
7. Виникнення правоздатності.
8. Втрата та обмеження правоздатності (*capitis deminutio*).
9. Причини обмеження правоздатності фізичних осіб у приватному праві. Поняття громадянської честі. Позбавлення громадянської честі (*infamia*).
10. Дієздатність фізичних осіб. Обмеження дієздатності. Особи недієздатні і частково дієздатні.
11. Виникнення ідеї юридичної особи та її правових форм. Поняття, ознаки і види юридичної особи. Виникнення та припинення юридичних осіб.

Лекція 4.

ШЛЮБ ТА СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ

(2 год)

1. Сім'я (*familia*) у римському праві.
2. Поняття та види споріднення: агнатська та когнатська спорідненість. Визначення спорідненості за лініями і ступенями.
3. Шлюб (*nuptia*): поняття та види (*cum manu, sine manu*).
4. Умови вступу до шлюбу.
5. Способи укладення і припинення шлюбу.
6. Конкубінат: поняття та правові наслідки.

7. Немайнові та майнові відносини подружжя.
8. Правовий статус дітей. Зміст батьківської влади (*patria potestas*).
Встановлення батьківської влади.
9. Узаконення і усиновлення.
10. Припинення батьківської влади. Емансипація (*emantipatio*).

Лекція 5.

ЗАХИСТ ПОРУШЕНИХ ПРАВ. ПОЗОВИ (ACTIONES) (2 год)

1. Форми захисту порушених прав у Стародавньому Римі.
2. Поняття та види судового процесу: легісакційний процес; формулярний процес; екстраординарний процес.
3. Позовні форми та її складові: інтенція; демонстрація; кондемнація; ад'юдикація.
4. Поняття і види позовів та їх вплив на систему приватного права: речовий позов (*actio in rem*); особистий позов (*actio in personam*); *actio stricti iuris* (позов суворого права) та *actio bonae fidei* (позов доброї совісті); *actio utilis* (позов за аналогією); *actio ficticia* (позов з фікцією); позови штрафні та реіперсекаторні.
5. Позовна давність. Початок, переривання та призупинення перебігу позовної давності.
6. Спеціальні засоби преторського захисту: інтердикт; реституція; введення у володіння.

МОДУЛЬ 2.

МАЙНОВІ ПРАВА В ПРАВІ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

Лекція 6.

МАЙНО. RES. МАТЕРІАЛЬНІ ПРЕДМЕТИ І ПРАВА ВИМОГИ (2 год)

1. Поняття майна (*patrimonium*).
2. Поняття та класифікація речей.

3. Речі манципні (*res mancipi*) і речі неманципні (*res nec mancipi*).
4. Речі тілесні і речі безтілесні.
5. Речі рухомі і речі нерухомі.
6. Речі, що знаходяться в обороті, і речі, вилучені з обороту.
7. Речі родові і речі індивідуально-визначені.
8. Речі подільні й неподільні.
9. Речі споживні і речі неспоживні.
10. Речі прості й складні.
11. Плоди та доходи.

Лекція 7.

ВОЛОДІННЯ (2 год)

1. Поняття володіння (*possessio*).
2. Поняття держання (*detentio*).
3. Види володіння: володіння законне і незаконне; володіння добросовісне і володіння недобросовісне.
4. Припинення володіння.
5. Захист володіння. Посесорний захист. Види преторських інтердиктів, спрямованих на захист володіння.

Лекція 8.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ (2 год)

1. Розвиток інституту права власності у Римі. «*Dominium*» та «*proprietas*».
2. Право власності: поняття, зміст.
3. Способи та форми захисту.
4. Види права власності: квіритська, бонітарна, провінційна, власність перегрінів.
5. Набуття права власності. Первісні і похідні способи набуття права власності; захоплення нічийних речей; специфікація; набуття права власності за давністю володіння; з'єднання та змішування.
6. Набуття права власності за угодою.
7. Втрата права власності.

8. Захист права власності. Речові позови захисту права власності: віндикаційний позов; негаторний позов; публіціанський позов.

Лекція 9.

ПРАВА НА ЧУЖІ РЕЧІ (2 год)

1. Права на чужі речі (*iura in re aliena*).
2. Види прав на чужі речі.
3. Поняття та види сервітутів.
4. Поняття та види узуфруктів.
5. Поняття емфітевзису.
6. Поняття суперфіцію.
7. Заставне право як вид права на чужу річ: ручна застава, іпотека.
8. Фидуціарна угода.
9. Захист прав на чужі речі.

Лекція 10.

ЗАГАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (2 год)

1. Поняття зобов'язання (*obligatio*) та його роль у цивільному обороті.
2. Зміст зобов'язання.
3. Підстави виникнення зобов'язань і класифікація зобов'язань.
4. Сторони в зобов'язанні.
5. Заміна осіб у зобов'язанні: цесія; переведення боргу.
6. Зобов'язання з кількома кредиторами або боржниками.
7. Поняття і порядок виконання зобов'язання.
8. Виконання належному кредитору й належним боржником.
9. Час виконання. Місце виконання. Спосіб виконання.
10. Наслідки невиконання зобов'язань. Відповідальність боржника.
11. Умови виникнення відповідальності.
12. Звільнення боржника від відповідальності.
13. Припинення зобов'язання.
14. Правові засоби забезпечення виконання зобов'язань.

Лекція 11.

КОНТРАКТИ ТА ПАКТИ (2 год)

1. Поняття контракту (*contractus*).
2. Окремі види контрактних зобов'язань.
3. Вербальні договори. Стипуляція.
4. Літеральні контракти: прибутково-видаткові книги, синграфи, хірографи.
5. Реальні контракти.
6. Консенсуальні контракти.
7. Пакти.

Лекція 12.

ОКРЕМІ ВИДИ КОНТРАКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ (2 год)

1. Договір позики (*mutuum*).
2. Договір позички (*commodatum*).
3. Договір схову (*depositum*).
4. Договір застави (*pignus*).
5. Купівля-продаж (*emptio-venditio*).
6. Договір найму (речей, послуг, роботи) (*location-conductio*).
7. Договір доручення (*mandatum*).
8. Договір товариства (*societas*).
9. Безіменні контракти (*contracti innominate*).

Лекція 13.

ПОЗАДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (2 год)

1. Поняття зобов'язань ніби з договорів.
2. Зобов'язання, що виникають із безпідставного збагачення.
3. Кондикція, її види.
4. Позов про стягнення оплаченого неіснуючого боргу.
5. Позов про повернення наданого, мета якого не здійснилася.
6. Позов про повернення викраденого.
7. Позов про повернення одержаного несправедливо або на хибної

підставі.

8. Ведення чужих справ без доручення.

Лекція 14.

ДЕЛІКТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (2 год)

1. Поняття й підстави виникнення приватних деліктів (delictum).
2. Окремі види деліктів: особиста образа, крадіжка, неправомірне знищення або пошкодження чужих речей, пограбування, відповідальність господарів жилих будинків за викинуте або вилите, відповідальність господарів готелів, заїжджих дворів і кораблів.
3. Поняття зобов'язання, що виникає ніби з делікту, його зміст та правові ознаки.
4. Види зобов'язань ніби деліктів.
5. Відповідальність судді за недбале або неправильне виконання своїх обов'язків.

Лекція 15.

СПАДКОВЕ ПРАВО (2 год)

1. Основні поняття спадкового права.
2. Історія виникнення й розвитку спадкового права.
3. Універсальне та сингулярне спадкоємство.
4. Спадкодавець і спадкоємець.
5. Спадкове майно.
6. Спадкування за заповітом.
7. Обмеження свободи заповіту.
8. Поняття і види легатів.
9. Поняття фідейкомісів.
10. Захист спадкових прав.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
МОДУЛЬ 1.
ЗНАЧЕННЯ РИМСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ СПАДЩИНИ ДЛЯ
СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІ. ОСОБИ. МАТРИМОНІАЛЬНІ
ВІДНОСИНИ. ЗАХИСТ ПРАВ

Практичне заняття 1.

Тема: Поняття, предмет та система римського права

Мета:

- закріпити розуміння поняття та предмета курсу римського права;
- засвоїти основні етапи розвитку римського права;
- сформулювати уявлення про систему римського права та її базові поділи.

Питання для обговорення:

1. Поняття римського права як історичної правової системи.
2. Предмет вивчення курсу «Основи римського права».
3. Етапи розвитку римського права (архаїчний, передкласичний, класичний, посткласичний, юстиніанівський).
4. Теоретико-пізнавальне значення римського права для сучасної юридичної науки та практики.
5. Поняття та співвідношення елементів римського «jus» (норми, інститути, принципи).
6. Основні системи римського права:
  - цивільне право (jus civile);
  - право народів (jus gentium);
  - преторське право (jus praetorium).
7. Поділ римського права на публічне (jus publicum) і приватне (jus privatum): критерії та приклади.

Рекомендовані форми роботи:

- фронтальне опитування за класифікаціями;
- робота з термінами (скласти короткі визначення jus civile, jus gentium, jus praetorium, jus publicum, jus privatum);

- міні-дискусія: «Чому римське право – базовий курс для юриста D Право в умовах євроінтеграції України?»».

Практичне заняття 2

Тема: Джерела та рецепція (відродження) римського права

Мета:

- систематизувати знання про джерела римського приватного права;
- розрізняти джерела пізнання та джерела правотворення;
- зрозуміти суть рецепції римського права та її значення для України.

Питання для обговорення:

1. Поняття джерел римського приватного права: формально-юридичний і історико-доктринальний підходи.
2. Джерела пізнання римського права (Corpus Iuris Civilis, Дигести, Інституції, твори юристів, інші пам'ятки).
3. Джерела правотворення:
  - звичай (mos maiorum);
  - закони та плебісцити;
  - сенатусконсульти;
  - едикти магістратів;
  - діяльність юристів;
  - імператорські конституції.
4. Судова практика в Стародавньому Римі та її вплив на розвиток права.
5. Кодифікація преторського едикту.
6. Види імператорських конституцій (едикти, рескрипти, декрети, мандати).
7. Кодифікація Юстиніана: склад і значення (Кодекс, Дигести, Інституції, Новели).
8. Поняття рецепції римського права, її основні етапи в Європі.
9. Вплив римського права на формування національного права України (через європейську традицію та кодифікаційні моделі).

Рекомендовані форми роботи:

- складання таблиці «Джерела правотворення / джерела пізнання»;

- робота з короткими витягами з текстів джерел (за наявності в роздаткових матеріалах);
- обговорення: «Чи можна говорити про сучасну «другу рецепцію» римського права в Україні через право ЄС?».

Практичне заняття 3

Тема: Суб'єкти римського права

Мета:

- закріпити поняття «особа» у римському праві;
- засвоїти тричленну структуру правового статусу (*status libertatis*, *status civitatis*, *status familiae*);
- розрізняти правоздатність, дієздатність фізичних осіб і зародження інституту юридичних осіб.

Питання для обговорення:

1. Поняття особи у Стародавньому Римі.
2. Види суб'єктів права (фізичні та колективні суб'єкти).
3. Правові статуси особи:
  - статус свободи (*status libertatis*);
  - статус громадянства (*status civitatis*);
  - сімейний статус (*status familiae*).
4. Поняття правоздатності та дієздатності.
5. Правоздатність у публічному та приватному праві.
6. Правоздатність фізичних осіб: обсяг, обмеження.
7. Виникнення правоздатності (момент народження) та припинення (смерть, *capitis deminutio maxima*).
8. *Capitis deminutio* (*maxima*, *media*, *minima*) як втрата або зміна статусу.
9. Обмеження правоздатності у приватному праві: *infamia*, громадянська честь і її втрата.
10. Дієздатність фізичних осіб. Обмеження дієздатності; недієздатні та частково дієздатні.
11. Виникнення ідеї юридичної особи: *collegia*, *corpora*, їх ознаки, виникнення та припинення.

Рекомендовані форми роботи:

- схема «три статуси особи»;
- казус: застосування *capitis deminutio* до конкретної особи;
- обговорення прикладів ранніх форм юридичних осіб.

Практичне заняття 4

Тема: Шлюб та сімейні відносини за римським правом

Мета:

- з'ясувати структуру римської родини (*familia*);
- розрізняти агнатську і когнатську спорідненість;
- розуміти види шлюбу та правові наслідки для подружжя і дітей.

Питання для обговорення:

1. *Familia* в римському праві: склад і значення.
2. Агнатська та когнатська спорідненість: відмінності, визначення за лініями і ступенями.
3. Шлюб (*nuptiae*): поняття та види (*cum manu*, *sine manu*).
4. Умови вступу до шлюбу (вік, згода, відсутність перешкод).
5. Способи укладення та припинення шлюбу.
6. Конкубінат: правова природа та наслідки.
7. Немайнові відносини подружжя (особистий статус, влада глави сім'ї).
8. Майнові відносини подружжя (посаг, майно подружжя, управління майном).
9. Правовий статус дітей у сім'ї.
10. Зміст батьківської влади (*patria potestas*), підстави її виникнення.
11. Узаконення (*legitimatio*) та усиновлення (*adoptio*, *adrogatio*).
12. Припинення батьківської влади. Емансипація (*emancipatio*).

Рекомендовані форми роботи:

- схема «шлюб *cum manu* / *sine manu*» з правовими наслідками;
- казус: визначення статусу дитини, народженої в конкубінаті;
- порівняльне обговорення із сучасними уявленнями про сім'ю.

Практичне заняття 5

Тема: **Захист порушених прав. Позови (actiones)**

Мета:

- засвоїти форми захисту прав у римському праві;
- розрізняти основні типи процесу (легісакційний, формулярний, екстраординарний);
- опанувати базову класифікацію позовів та позовної давності.

Питання для обговорення:

1. Форми захисту порушених прав у Стародавньому Римі (самозахист, процесуальний захист, преторські засоби).
2. Легісакційний процес: загальна характеристика.
3. Формулярний процес: роль претора, формула, інстанційність.
4. Екстраординарний процес: особливості, причини виникнення.
5. Структура формулярної позовної формули: інтенція, демонстрація, кондемнація, ад'юдикація.
6. Класифікація позовів:
  - речовий позов (*actio in rem*) та особистий позов (*actio in personam*);
  - *actio stricti juris* і *actio bonae fidei*;
  - *actio utilis* і *actio ficticia*;
  - позови штрафні та реіперсекуторні.
7. Позовна давність: поняття, підстави, початок, переривання та зупинення перебігу.
8. Спеціальні засоби преторського захисту: інтердикти, реституція, введення у володіння.

Рекомендовані форми роботи:

- складання схеми формули позову;
- короткі казуси: вибір між *actio in rem* та *actio in personam*;
- обговорення прикладів преторських інтердиктів (спори про володіння).

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПОТОЧНОГО ТА МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 1

Значення римської юридичної спадщини для сучасної юриспруденції. Особи. Матрімоніальні відносини. Захист прав

1. Дати визначення римського права та охарактеризувати предмет вивчення курсу «Основи римського права».
2. Окреслити основні етапи розвитку римського права та їх ключові характеристики.
3. Розкрити теоретико-пізнавальне значення римського права для сучасної юридичної науки і практики.
4. Пояснити, що розуміється під елементами римського права (jus): норми, інститути, принципи.
5. Охарактеризувати цивільне право (jus civile) та його особливості.
6. Пояснити зміст і значення права народів (jus gentium) у правовій системі Стародавнього Риму.
7. Визначити поняття преторського права (jus praetorium) та його роль у розвитку приватного права.
8. Розкрити поділ римського права на jus publicum і jus privatum: критерії, приклади, значення.
9. Дати поняття джерел римського приватного права та охарактеризувати їх основні види.
10. Відрізнити джерела пізнання римського права від джерел правотворення (з прикладами).
11. Розкрити значення звичаю (mos maiorum) як джерела римського права.
12. Охарактеризувати закони, плебісцити та сенатусконсульти як джерела римського права.
13. Оцінити роль римської юриспруденції (діяльності юристів) у формуванні приватного права.
14. Пояснити місце судової практики в системі джерел права Стародавнього Риму.
15. Описати кодифікацію преторського едикту та її значення.
16. Дати визначення імператорських конституцій, назвати їх основні види та навести приклади.

17. Охарактеризувати склад і значення кодифікації Юстиніана (*Corpus Iuris Civilis*).
18. Розкрити поняття рецепції римського права та основні етапи його «відродження» в Європі.
19. Пояснити вплив римського права на формування національного права України в контексті європейської правової традиції.
20. Дати визначення особи у римському праві.
21. Назвати основні види суб'єктів права в Римі (фізичні та колективні суб'єкти) та охарактеризувати їх.
22. Розкрити зміст трьох статусів особи: *status libertatis*, *status civitatis*, *status familiae*.
23. Дати визначення правоздатності та дієздатності у римському праві.
24. Пояснити відмінність правоздатності в галузі публічного та приватного права.
25. Характеризувати правоздатність фізичних осіб: момент виникнення та припинення.
26. Визначити поняття *capitis deminutio*, назвати й охарактеризувати її види.
27. Пояснити причини обмеження правоздатності фізичних осіб у приватному праві.
28. Розкрити поняття громадянської честі в Римі та правові наслідки *infamia*.
29. Охарактеризувати дієздатність фізичних осіб, її обмеження, категорії недієздатних і частково дієздатних.
30. Пояснити виникнення ідеї юридичної особи в римському праві.
31. Дати поняття, назвати ознаки та види юридичних осіб; окреслити порядок їх виникнення та припинення.
32. Розкрити поняття *familia* в римському праві та її структуру.
33. Пояснити різницю між агнатською та когнатською спорідненістю, принципи визначення спорідненості за лініями і ступенями.
34. Дати визначення шлюбу (*nuptiae*) в римському праві.
35. Порівняти шлюб *cum manu* і *sine manu*: порядок укладення та правові наслідки.
36. Назвати та охарактеризувати умови вступу до шлюбу в Римі.

37. Описати основні способи укладення і припинення шлюбу.
38. Дати поняття конкубінату й охарактеризувати його правові наслідки.
39. Розкрити зміст немайнових відносин подружжя за римським правом.
40. Охарактеризувати майнові відносини подружжя: посаг, управління майном.
41. Розкрити правовий статус дітей у сім'ї.
42. Пояснити зміст батьківської влади (*patria potestas*) та порядок її встановлення.
43. Охарактеризувати інститути узаконення (*legitimatio*) та усиновлення (*adoptio, adrogatio*).
44. Пояснити припинення батьківської влади, процедуру емансипації (*emancipatio*) та її наслідки.
45. Назвати основні форми захисту порушених прав у Стародавньому Римі (самозахист, судовий, преторський).
46. Дати характеристику легісакційному процесу.
47. Охарактеризувати формулярний процес і роль претора.
48. Пояснити сутність екстраординарного процесу та причини його виникнення.
49. Розкрити структуру позовної формули: інтенція, демонстрація, кондемнація, ад'юдикація.
50. Визначити й порівняти речовий позов (*actio in rem*) та особистий позов (*actio in personam*).
51. Пояснити різницю між *actio stricti juris* і *actio bonae fidei*.
52. Дати характеристику *actio utilis* та *actio ficticia*.
53. Відрізнити штрафні позови від реіперсекаторних, навести приклади.
54. Розкрити поняття позовної давності, підстави та момент початку її перебігу.
55. Пояснити переривання та призупинення перебігу позовної давності.
56. Охарактеризувати спеціальні засоби преторського захисту: інтердикти.
57. Пояснити сутність преторської реституції та введення у володіння як засобів захисту.

• МОДУЛЬ 2.

• МАЙНОВІ ПРАВА В ПРАВІ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

Практичне заняття 6

Тема: Майно (*patrimonium*) та класифікація речей (*res*)

Мета:

- розкрити поняття майна;
- засвоїти розгорнуту класифікацію речей у римському праві;
- навчитися застосовувати класифікації до конкретних прикладів.

Питання для обговорення:

1. Поняття майна (*patrimonium*) як сукупності прав і обов'язків майнового характеру.
2. Поняття речі (*res*) у римському праві.
3. Речі манципні (*res mancipi*) і неманципні (*res nec mancipi*).
4. Речі тілесні (*res corporales*) і безтілесні (*res incorporales*).
5. Речі рухомі й нерухомі.
6. Речі, що знаходяться в обороті, і речі, вилучені з обороту.
7. Речі родові й індивідуально-визначені.
8. Речі подільні й неподільні.
9. Речі споживні й неспоживні.
10. Речі прості й складні (складові частини, сукупності).
11. Плоди (*fructus*) та доходи, їх види.

Рекомендовані форми роботи:

- складання таблиці «Класифікація речей з прикладами»;
- казуси на віднесення конкретної речі до тієї чи іншої групи;
- дискусія про значення таких класифікацій для сучасного приватного права.

Практичне заняття 7

Тема: Володіння (*possessio*) та держання (*detentio*)

Мета:

- з'ясувати зміст поняття володіння;
- відрізнити володіння від тримання;

- розуміти види володіння та засоби його захисту.

Питання для обговорення:

1. Поняття володіння (*possessio*) як фактичної влади над річчю.
2. Поняття держання (*detentio*) та його відмінність від володіння.
3. Законне і незаконне володіння.
4. Добросовісне і недобросовісне володіння.
5. Припинення володіння: фактичні та юридичні підстави.
6. Посесорний захист: загальна характеристика.
7. Преторські інтердикти, спрямовані на захист володіння: *interdicta retinendae possessionis, recuperandae possessionis* тощо.

Рекомендовані форми роботи:

- схематичне порівняння «*possessio – detentio*»;
- казуси: самовільне захоплення земельної ділянки, передача речі за договором найму;
- обговорення, чому навіть незаконний володілець може користуватися посесійним захистом.

Практичне заняття 8

Тема: **Право власності. Способи набуття та захист**

Мета:

- закріпити поняття та зміст права власності;
- розрізняти види власності в римському праві;
- знати основні способи набуття, втрати та захисту власності.

Питання для обговорення:

1. Розвиток інституту права власності в Римі: *dominium i proprietas*.
2. Поняття права власності, його зміст (володіння, користування, розпорядження).
3. Види права власності:
  - квіритська;
  - бонітарна;
  - провінційна;
  - власність перегринів.

4. Первісні способи набуття права власності: захоплення нічийних речей, специфікація, набуття за давністю володіння, з'єднання та змішування.
5. Похідні способи набуття: угоди, спадкування.
6. Втрата права власності: підстави та наслідки.
7. Речові позови захисту права власності:
  - віндикаційний позов;
  - негаторний позов;
  - публіціанський позов.

Рекомендовані форми роботи:

- схема «види права власності та їх ознаки»;
- казуси: віндикація речі в добросовісного набувача;
- обговорення аналогів віндикаційного й негаторного позову в ЦК України.

Практичне заняття 9

Тема: **Права на чужі речі (iura in re aliena)**

Мета:

- розкрити зміст обмежених речових прав;
- класифікувати сервітути, узуфрукти, емфітевзис, суперфіцій;
- засвоїти базові положення про заставне право як право на чужу річ.

Питання для обговорення:

1. Права на чужі речі: поняття, місце в системі речових прав.
2. Види прав на чужі речі.
3. Поняття та види сервітутів (сільські, міські, особисті).
4. Узуфрукт: поняття, зміст, відмінність від власності.
5. Поняття емфітевзису: тривале успадковане право користування чужою землею.
6. Поняття суперфіцію: право забудови чужої ділянки.
7. Заставне право як право на чужу річ: ручна застава (pignus) та іпотека (hypotheca).
8. Фідуціарна угода: сутність та відмінність від застави.
9. Засоби захисту прав на чужі речі.

Рекомендовані форми роботи:

- таблиця «Порівняння сервітуту, узурфрукту, емфітевзису, суперфіцію»;
- казуси: обмеження проходу, використання чужої ділянки під забудову;
- дискусія: «Чому емфітевзис і суперфіцій актуалізуються у сучасному земельному праві України?».

Практичне заняття 10

Тема: Загальне вчення про зобов'язання

Мета:

- закріпити поняття зобов'язання та його зміст;
- засвоїти підстави виникнення й класифікацію зобов'язань;
- розглянути виконання, відповідальність, припинення та забезпечення зобов'язань.

Питання для обговорення:

1. Поняття зобов'язання (*obligatio*) та його роль у цивільному обороті.
2. Зміст зобов'язання: дії/утримання від дії.
3. Підстави виникнення зобов'язань і їх класифікація (*ex contractu, quasi ex contractu, ex delicto, quasi ex delicto*).
4. Сторони в зобов'язанні: кредитор, боржник.
5. Заміна осіб у зобов'язанні: цесія, переведення боргу.
6. Зобов'язання з кількома кредиторами або боржниками: часткові та солідарні.
7. Поняття і порядок виконання зобов'язання.
8. Виконання належному кредитору й належним боржником.
9. Час, місце, спосіб виконання.
10. Наслідки невиконання зобов'язань. Відповідальність боржника.
11. Умови виникнення відповідальності (шкода, протиправність, причинний зв'язок, вина).
12. Звільнення боржника від відповідальності (випадок, непереборна сила тощо).
13. Припинення зобов'язання (виконання, зарахування, новація, прощення боргу тощо).

14. Правові засоби забезпечення виконання зобов'язань (застава, порука, неустойка, завдаток).

Рекомендовані форми роботи:

- логічна схема «життєвий цикл зобов'язання» (виникнення – виконання – припинення);
- казуси: заміна кредитора, солідарний борг, прострочення;
- короткі тестові питання.

Практичне заняття 11
Тема: **Контракти та пакти**

Мета:

- розкрити поняття контракту (*contractus*) і пакту (*Pactum*);
- засвоїти класифікацію контрактів на вербальні, літеральні, реальні, консенсуальні;
- зрозуміти місце пактів у системі договірних зобов'язань.

Питання для обговорення:

1. Поняття *contractus*: відмінність від будь-якої домовленості.
2. Окремі види контрактних зобов'язань: односторонні та двосторонні, відплатні й безвідплатні.
3. Вербальні договори. Стипуляція (*stipulatio*): форма, зміст, значення.
4. Літеральні контракти: записи у прибутково-видаткових книгах, синграфи, хірографи.
5. Реальні контракти: загальна характеристика (виникнення з моменту передачі речі).
6. Консенсуальні контракти: виникнення з моменту досягнення згоди.
7. Пакти (*Pacta*): поняття, «голі» пакти та пакти, що набули позовної сили.

Рекомендовані форми роботи:

- таблиця «Вербальні / літеральні / реальні / консенсуальні контракти: форма – момент укладення – приклад»;
- міні-казуси: кваліфікація фактичної ситуації як певного виду контракту;

- обговорення, чи можна «голий пакт» прирівняти до договору в сучасному українському праві.

Практичне заняття 12

Тема: **Окремі види контрактних зобов'язань**

Мета:

- деталізувати зміст основних договорів римського права;
- навчитися кваліфікувати конкретні казуси як *mutuum*, *commodatum*, *depositum* тощо;
- визначати обсяг прав та обов'язків сторін у кожному договорі.

Питання для обговорення:

1. Договір позики (*mutuum*): предмет, перехід власності, повернення однорідних речей.
2. Договір позички (*commodatum*): безоплатність, збереження індивідуально визначеної речі.
3. Договір схову (*depositum*): обов'язки зберігача, заборона користування річчю.
4. Договір застави (*pegno*): передання речі кредиторіві, забезпечувальна функція.
5. Купівля-продаж (*emptio-venditio*): сутність, ціна, ризик випадкової загибелі речі.
6. Договір найму речей, послуг, роботи (*locatio-conductio rerum, operarum, operis*).
7. Договір доручення (*mandatum*): безоплатність, дія в інтересах довірителя.
8. Договір товариства (*societas*): внески, спільна діяльність, розподіл прибутків і збитків.
9. Безіменні контракти (*contractus innominati*): *do ut des, do ut facias, facio ut des, facio ut facias*.

Рекомендовані форми роботи:

- матриця «договір – предмет – оплата – перехід власності – ризик – відповідальність»;

- 3–4 короткі казуси:
  - позика грошей vs. передання речі для тимчасового користування;
  - зберігач, який скористався річчю (*furtum usus*);
- обговорення ролі цих договорів у сучасному договірному праві України.

Практичне заняття 13

Тема: Позадовірні зобов'язання: зобов'язання ніби з договорів

Мета:

- розкрити зміст зобов'язань ніби з договорів (*quasi ex contractu*);
- зрозуміти природу безпідставного збагачення й кондикційних позовів;
- навчитися відмежовувати такі зобов'язання від договірних і деліктних.

Питання для обговорення:

1. Поняття зобов'язань ніби з договорів (*quasi ex contractu*).
2. Зобов'язання, що виникають із безпідставного збагачення: підстава, зміст.
3. Кондикція (*condictio*): загальне поняття.
4. Види кондикцій:
  - позов про стягнення оплаченого неіснуючого боргу;
  - позов про повернення наданого, мета якого не здійснилася;
  - позов про повернення викраденого;
  - позов про повернення одержаного несправедливо або на хибній підставі.
5. Ведення чужих справ без доручення (*negotiorum gestio*): підстави, права й обов'язки гестора та домінуса.

Рекомендовані форми роботи:

- схема «договір – делікт – *quasi ex contractu* – *quasi ex delicto*»;
- казуси: помилковий платіж; виконання робіт без договору, але в інтересах іншої особи;
- дискусія про паралелі з безпідставним збагаченням у ЦК України.

Практичне заняття 14

Тема: Деліктні зобов'язання та зобов'язання ніби з деліктів

Мета:

- засвоїти поняття приватного делікту (*delictum*) та його ознаки;
- ознайомитися з основними видами деліктів;
- з'ясувати зміст зобов'язань ніби з делікту та їх відмінність від «чистих» деліктів.

Питання для обговорення:

1. Поняття й підстави виникнення приватних деліктів.
2. Особиста образа (*iniuria*): форми, суб'єктивний момент, наслідки.
3. Крадіжка (*furtum*) і пограбування (*rapina*): відмінність, склад.
4. Неправомірне знищення або пошкодження чужих речей (*damnum iniuria datum*).
5. Інші делікти: відповідальність господарів будинків за викинуте/вилите; відповідальність господарів готелів, заїжджих дворів і кораблів.
6. Поняття зобов'язання, що виникає ніби з делікту (*quasi ex delicto*), його зміст і правові ознаки.
7. Види зобов'язань ніби з деліктів (наприклад, недбале виконання суддею своїх обов'язків).

Рекомендовані форми роботи:

- таблиця «тип делікту – об'єкт – суб'єкт – форма вини – вид відповідальності»;
- казуси:
  - умисне пошкодження речі;
  - травмування перехожого викинутим предметом;
  - суддя, який грубо порушив обов'язки;
- обговорення: «Чим деліктна відповідальність відрізняється від договірної?».

Практичне заняття 15

Тема: Спадкове право в римському праві

Мета:

- закріпити базові поняття спадкового права;
- розрізнити універсальне та сингулярне спадкоємство;
- засвоїти роль заповіту, легатів, фідейкомісів та обмежень свободи заповіту.

Питання для обговорення:

1. Основні поняття спадкового права: спадщина (hereditas), спадкодавець, спадкоємець.
2. Історія виникнення й розвитку спадкового права в Римі.
3. Універсальне та сингулярне спадкоємство: зміст, приклади.
4. Спадкове майно: склад, включно з правами й обов'язками.
5. Спадкування за заповітом: поняття, форма, вимоги до заповіту.
6. Обмеження свободи заповіту: необхідні спадкоємці, захист їх частки.
7. Легати: поняття, основні види.
8. Фідейкоміси: сутність, відмінність від легатів, обов'язки спадкоємця.
9. Захист спадкових прав: засоби судового захисту.

Рекомендовані форми роботи:

- схема «універсальне / сингулярне спадкоємство»;
- казуси:
  - конфлікт між спадкоємцем і легатарієм;
  - ситуація з обов'язковим спадкоємцем;
- обговорення сучасних аналогів римських спадкових конструкцій у праві України.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПОТОЧНОГО ТА МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ 2

Майнові права в праві Стародавнього Риму

1. Дати визначення майна (patrimonium) у римському праві та розкрити його структуру.
2. Пояснити поняття речі (res) у римському праві та назвати основні критерії її класифікації.
3. Розкрити відмінність між речами манципними (res mancipi) та неманципними (res nec mancipi), навести приклади.

4. Охарактеризувати поділ речей на тілесні (*res corporales*) та безтілесні (*res incorporales*).
5. Пояснити різницю між рухомими й нерухомими речами в римському праві.
6. Розкрити поділ речей на такі, що знаходяться в обороті (*in commercio*), та вилучені з обороту (*extra commercium*).
7. Охарактеризувати речі родові й індивідуально-визначені та їх значення для зобов'язальних відносин.
8. Дати визначення подільних і неподільних речей, навести приклади.
9. Пояснити різницю між споживними й неспоживними речами.
10. Охарактеризувати прості й складні речі, а також сукупності речей.
11. Дати поняття плодів (*fructus*) та доходів, назвати їх види й правове значення.
12. Дати визначення володіння (*possessio*) в римському праві.
12. Пояснити поняття держання (*detentio*) та його відмінність від володіння.
13. Розкрити різницю між законним і незаконним володінням.
14. Охарактеризувати добросовісне й недобросовісне володіння, навести приклади.
15. Назвати основні підстави припинення володіння (фактичні та юридичні).
16. Пояснити зміст посесорного захисту в римському праві.
17. Охарактеризувати основні види преторських інтердиктів, спрямованих на захист володіння.
19. Стисло охарактеризувати розвиток інституту права власності у Римі; співвідношення понять *dominium* і *proprietas*.
20. Дати визначення права власності в римському праві та розкрити його зміст (володіння, користування, розпорядження).
21. Назвати види права власності: квіритська, бонітарна, провінційна, власність перегринів, – і пояснити їх особливості.
22. Розкрити первісні способи набуття права власності: захоплення нічийних речей, специфікація, давність володіння, з'єднання та змішування.
23. Охарактеризувати похідні способи набуття права власності, зокрема набуття за угодою і за спадкуванням.

24. Назвати підстави втрати права власності в римському праві.
25. Охарактеризувати віндикаційний позов: призначення, суб'єкти, предмет доказування.
26. Дати характеристику негаторному позову та визначити, у яких випадках він застосовувався.
27. Пояснити сутність публіціанського позову і його значення для захисту інтересів добросовісного володільця.
28. Дати визначення прав на чужі речі (*iura in re aliena*) та пояснити їх місце в системі речових прав.
29. Назвати основні види прав на чужі речі, навести приклади.
30. Дати поняття сервітутів та охарактеризувати їх основні види (сільські, міські, особисті).
31. Пояснити зміст узурфрукту: його обсяг, строк, відмінність від власності.
32. Розкрити поняття емфітевзису та його основні риси як довгострокового права користування чужою землею.
33. Охарактеризувати суперфіцій як право забудови чужої земельної ділянки.
34. Дати загальну характеристику заставного права як права на чужу річ.
35. Пояснити відмінність між ручною заставою (*pignus*) та іпотекою (*hypotheca*).
36. Розкрити зміст фідучіарної угоди та її відмінність від застави.
37. Окреслити основні способи захисту прав на чужі речі.
38. Дати визначення зобов'язання (*obligatio*) та пояснити його роль у цивільному обороті.
39. Розкрити зміст зобов'язання: що є об'єктом виконання (дія/утримання від дії).
40. Назвати основні підстави виникнення зобов'язань і навести їх загальну класифікацію (*ex contractu, quasi ex contractu, ex delicto, quasi ex delicto*).
41. Охарактеризувати сторони в зобов'язанні: кредитора та боржника.
42. Пояснити сутність цесії (уступки вимоги) та переведення боргу як форм заміни осіб у зобов'язанні.

43. Розкрити особливості зобов'язань з кількома кредиторами або боржниками (часткові й солідарні зобов'язання).
44. Дати поняття виконання зобов'язання та назвати його основні умови.
45. Пояснити, що означає виконання належному кредитору й належним боржником.
46. Охарактеризувати вимоги до часу, місця та способу виконання зобов'язання.
47. Назвати наслідки невиконання або неналежного виконання зобов'язання.
48. Сформулювати умови виникнення відповідальності боржника (школа, протиправність, причинний зв'язок, вина).
49. Окреслити випадки звільнення боржника від відповідальності (випадок, непереборна сила тощо).
50. Назвати основні способи припинення зобов'язання (виконання, новація, зарахування, прощення боргу тощо).
51. Перелічити правові засоби забезпечення виконання зобов'язань у римському праві (застава, порука, неустойка, завдаток) і коротко їх охарактеризувати.
52. Дати поняття контракту (*contractus*) у римському праві.
53. Розкрити відмінність між контрактом і «голим» пактом (*Pactum nudum*).
54. Назвати основні групи контрактів: вербальні, літеральні, реальні, консенсуальні.
55. Охарактеризувати вербальні договори, зокрема стипуляцію (*stipulatio*).
56. Дати загальну характеристику літеральних контрактів (прибутково-видаткові книги, синграфи, хірографи).
57. Розкрити поняття реальних контрактів та назвати їх особливість щодо моменту виникнення.
58. Охарактеризувати консенсуальні контракти та їх значення для розвитку договірного права.
59. Дати характеристику пактів (*Pacta*), пояснити, які з них набували позовної сили.
60. Охарактеризувати договір позики (*mutuum*): предмет, перехід власності, обов'язок повернення.

61. Розкрити зміст договору позички (*commodatum*) та його відмінність від позики.
62. Дати характеристику договору схову (*depositum*): права й обов'язки зберігача.
63. Описати договір застави (*pignus*): забезпечувальна функція, права кредитора.
64. Охарактеризувати договір купівлі-продажу (*emptio-venditio*): предмет, ціна, перехід ризику.
65. Розкрити зміст договору найму речей, послуг, роботи (*locatio-conductio rerum, operarum, operis*).
66. Дати характеристику договору доручення (*mandatum*): безоплатність, дія в інтересах довірителя.
67. Описати договір товариства (*societas*): внески, розподіл прибутків і збитків.
68. Пояснити поняття безіменних контрактів (*contractus innominati*) та назвати їх основні типи.
69. Дати поняття зобов'язань ніби з договорів (*quasi ex contractu*).
70. Охарактеризувати зобов'язання, що виникають із безпідставного збагачення.
71. Пояснити сутність кондикційних позовів (*condictiones*) та назвати їх основні види.
72. Відмежувати позов про стягнення оплаченого неіснуючого боргу від позову про повернення наданого, мета якого не здійснилася.
73. Охарактеризувати ведення чужих справ без доручення (*negotiorum gestio*) як підставу виникнення зобов'язання.
74. Дати поняття приватного делікту (*delictum*) та назвати його основні ознаки.
75. Окреслити основні види приватних деліктів у римському праві (особиста образа, крадіжка, пошкодження речей, пограбування тощо).
76. Дати поняття зобов'язання, що виникає ніби з делікту (*quasi ex delicto*), та пояснити його особливості.

77. Охарактеризувати відповідальність судді за недбале або неправильне виконання своїх обов'язків як приклад зобов'язання ніби з делікту.
78. Дати основні поняття спадкового права в римському праві.
79. Стисло охарактеризувати історію виникнення й розвитку спадкового права.
80. Пояснити різницю між універсальним та сингулярним спадкоємством.
81. Визначити поняття спадкодавця і спадкоємця.
82. Охарактеризувати склад спадкового майна.
83. Розкрити сутність спадкування за заповітом (forma, зміст).
84. Окреслити обмеження свободи заповіту в римському праві.
85. Дати поняття легатів і назвати їх основні види.
86. Охарактеризувати фідеїкоміси (fideicommissa): їх роль і особливості.
87. Назвати основні способи захисту спадкових прав у римському праві.

ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Індивідуальне завдання (контрольна робота) з дисципліни “**Основи римського права**” полягає у самостійному виконанні здобувачем освітнього ступеня навчально-кваліфікованої роботи у формі реферату.

Тема реферату має бути практико-орієнтованою, тобто мати проблемне практичне спрямування та додатково висвітлювати питання лекції чи-то семінарського заняття.

Технічні вимоги до індивідуального завдання: рекомендований обсяг роботи – 15–20 стор., не рахуючи додатків та списку використаних джерел. Текст набирається у редакторі MS Word, розширення *.doc; *.rtf; шрифт – Times New Roman, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1,5; поля (верхнє та нижнє – 20 мм., ліворуч – 30 мм., праворуч – 15 мм.), абзацний відступ 1,25 см.

Індивідуальне завдання має містити титульний аркуш, де слід обов`язково зазначити: повну назву закладу вищої освіти, факультету та кафедри (вгорі сторінки на окремих рядках, вирівнювання по центру); тему індивідуального завдання (великими літерами, вирівнювання – по центру сторінки); прізвище, ім`я та по-батькові студента, який виконав завдання, та номер навчальної групи (вирівнювання – по центру сторінки); далі нижче через декілька прогалін наводиться: П.І.Б., посада та науковий ступінь викладача, який викладає компоненту (вирівнювання – по правому краю сторінки); внизу сторінки потрібно вказати: “м. Київ – _____ рік”.

Індивідуальне завдання обов`язково мусить мати: зміст з нумерацією сторінок, посилання на всі літературні джерела по тексту праці, список використаних джерел (не менше 15-20 джерел). Потрібно посилатись на актуальні літературні та інші інформаційні джерела, більшість яких не пізніше ніж за останні п`ять років. Таких джерел має бути не менше 60% від загальної кількості джерел. Слід використовувати переважно джерела

наукового та науково-аналітичного характеру (монографії, наукові статті, доповіді, звіти), актуальні нормативно-правові акти. Також вітається широке використання іншомовних джерел та висвітлення зарубіжного, зокрема європейського досвіду.

Текст індивідуального завдання обов'язково має містити посилання (у квадратних дужках: “[__, с. ____]”) на конкретне джерело інформації із вказівкою сторінки, з якої процитовано текст.

Список використаних джерел подається в алфавітному порядку після тексту та оформлюється згідно з ДСТУ 8302:2015 “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання”.

Під час пошуку та аналізу інформаційних джерел здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватись Рекомендацій щодо припинення (обмеження) використання джерел інформації росії та білорусі у наукових публікаціях Комітету з питань етики Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, протокол № 36 (46) від 30.11.2023 (докладніше за посиланням: <http://surl.li/tfjhmo>).

Індивідуальне завдання, виконане згідно із наведеними вище вимогами, подається надсилається здобувачем освіти на корпоративну електронну пошту викладача (khalabudenko.oa@knuba.edu.ua) та завантажується здобувачем освіти у відповідний каталог команди MS Teams у термін не пізніше, ніж за 2 тижні до дати підсумкового контролю (іспиту), встановленої розкладом занять. Викладач має право вимагати від студента доопрацювання або переробки індивідуального завдання, якщо воно не відповідає встановленим вимогам.

Рекомендована тематика індивідуальних завдань

МОДУЛЬ 1. ЗНАЧЕННЯ РИМСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ СПАДЩИНИ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІ. ОСОБИ. МАТРИМОНІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ. ЗАХИСТ ПРАВ

1. Поняття римського права та його структура.
2. Основні етапи розвитку римського права.
3. Закони XII таблиць.
4. Принципи римського приватного права.
5. Поділ римського права на приватне і публічне.
6. Цивільне право (*ius civile*) та право народів (*ius gentium*).
7. Джерела римського права.
8. Поняття справедливості в римському праві.
9. Поняття добросовісності в римському праві.
10. Вплив римського права на сучасні правові системи.
11. Рецепція римського права в європейських системах.
12. Поняття особи в римському праві.
13. Правоздатність і дієздатність у римському праві.
14. Правове становище рабів і вільновідпущеників.
15. Юридичні особи в римському праві.
16. Опіка і піклування.
17. Шлюб і сімейні правовідносини.
18. Агнатське і когнатське споріднення.
19. Правове становище жінок у Стародавньому Римі.
20. Роль претора в захисті прав.
21. Преторські позови і едикти.
22. Судова процедура в Римі.

МОДУЛЬ 2. МАЙНО. RES. МАТЕРІАЛЬНІ ПРЕДМЕТИ І ПРАВА ВИМОГИ

1. Поняття і види володіння.
2. Захист володіння.
3. Право власності: поняття, види, набуття.
4. Права на чужі речі (сервітути).
5. Емфітевзис і суперфіцій.
6. Застава і іпотека.
7. Загальне вчення про зобов'язання.
8. Види зобов'язань: договірні і позадоговірні.
9. Контракти в римському праві.
10. Позадоговірні зобов'язання (делікти).
11. Поняття спадщини та спадкування.
12. Легати.
13. Види заповітів в Римському праві.
14. Порядок прийняття спадщини.
15. Судова процедура в Римі.
16. Квазідоговори і квазіделікти.
17. Поняття права власності в римському праві.
18. Роль звичаїв і прецедентів.
19. Похідні і первісні способи набуття прав.
20. Спільна власність і співволодіння.

ПЕРЕЛІК ОКРЕМИХ ТЕМ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

1. Римське право як методологічна основа систематизації сучасного приватного права (на прикладі кодифікацій континентальної Європи).
2. Порівняння традицій поділу права на публічне і приватне у римському праві та сучасній доктрині (ЄС і Україна).
3. Роль римських юристів-класиків у формуванні юридичної техніки та понятійного апарату сучасної цивілістики.
4. Концепція «справедливості» (*aequitas*) у римському праві та її вплив на сучасну судову практику.
5. Еволюція статусу раба від «речі» до обмеженої суб'єктності в римському праві та її сприйняття в історико-правовій науці.
6. Трансформація сімейної влади (*patria potestas*) та перехід від агнатської до когнатської спорідненості.
7. Римська модель судового процесу (формулярний процес) як джерело сучасних змагальних процедур у цивільному судочинстві.
8. Римське володіння як конструкція, що поєднує фактичний стан і юридичний захист, та її вплив на сучасні речово-правові позови.
9. Давність володіння (*usucapio*) у римському праві як прототип сучасних інститутів набувальної давності.
10. Економічні та соціальні чинники розвитку емфітевзису та суперфіцію і їх актуальність для сучасного земельного та містобудівного права України.
11. Роль преторського права (*jus praetorium*) у «гуманізації» суворого цивільного права (*jus civile*).
12. Римський підхід до класифікації договорів (формальний критерій) і його вплив на сучасну типологію договірних зобов'язань.
13. Ідея добросовісності (*bona fides*) у римських позовах та її розвиток у сучасному договірному праві.
14. Вплив римських деліктних конструкцій на формування сучасних концепцій цивільно-правової відповідальності (*fault-based liability*).

15. Римські підходи до змішаної та спільної власності (*communio*) і їх значення для сучасних режимів спільного майна.
16. Спадкування в римському праві як інструмент збереження сімейного майна: соціально-правовий вимір.
17. Роль легатів та фідейкомісів у гнучкому налаштуванні розподілу спадкового майна (правові та економічні аспекти).
18. Рецепція римського права в праві Німеччини, Франції та її опосередкований вплив на формування Цивільного кодексу України.
19. Римське право як компонент правової підготовки юриста-цивіліста в умовах європейської інтеграції України (освітньо-професійний аспект).
20. Порівняння окремих латинських правових максим (*Dura lex sed lex*, *Pacta sunt servanda* тощо) з їх практичним застосуванням у сучасних судових рішеннях України та ЄС.

МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Вивчення курсу «**Основи Римського права**» в організаційному плані здійснюється за модульно-рейтинговою системою, яка спрямована на активізацію поглибленого засвоєння студентами сучасних державно-правових відносин і політичних процесів і самостійну творчу роботу з формування власної правової культури.

ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Тексти індивідуальних завдань (в т.ч. у разі, коли вони виконуються у формі презентацій або в інших формах) можуть перевірятись на плагіат. Для цілей захисту індивідуального завдання оригінальність тексту має складати не менше 70%. Виключення становлять випадки зарахування публікацій Здобувачів у матеріалах наукових конференціях та інших наукових збірниках, які вже пройшли перевірку на плагіат.

Списування під час тестування та інших опитувань, які проводяться у письмовій формі, заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). У разі виявлення фактів списування з боку здобувача він отримує інше завдання. У разі повторного виявлення призначається додаткове заняття для проходження тестування.

ПОЛІТИКА ЩОДО ВІДВІДУВАННЯ

Здобувач, який пропустив аудиторне заняття з поважних причин, має продемонструвати викладачу та надати до деканату факультету документ, який засвідчує ці причини.

За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування, наукова та науково-практична конференція (круглий стіл) тощо) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Основні форми участі Здобувачів у навчальному процесі, що підлягають поточному контролю: виступ на практичних заняттях; доповнення, опанування до виступу, рецензія на виступ; участь у дискусіях; аналіз першоджерел; письмові завдання (тестові, індивідуальні роботи у формі рефератів); та інші письмові роботи, оформлені відповідно до вимог. Кожна тема курсу, що винесена на лекційні та практичні заняття, відпрацьовується Здобувачами у тій чи іншій формі, наведеній вище. Обов'язкова присутність на лекційних заняттях, активність впродовж семестру, відвідування/відпрацювання усіх аудиторних занять, виконання інших видів робіт, передбачених навчальним планом з цієї дисципліни.

При оцінюванні рівня знань Здобувача аналізу підлягають:

- характеристики відповіді: цілісність, повнота, логічність, обґрунтованість, правильність;
- якість знань (ступінь засвоєння фактичного матеріалу): осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність;
- ступінь сформованості уміння поєднувати теорію і практику під час розгляду ситуацій, практичних завдань;
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки з проблем, що розглядаються;
- досвід творчої діяльності: уміння виявляти проблеми, розв'язувати їх, формувати гіпотези;
- самостійна робота: робота з навчально-методичною, науковою, допоміжною вітчизняною та зарубіжною літературою з питань, що розглядаються, уміння отримувати інформацію з різноманітних джерел (традиційних; спеціальних періодичних видань, ЗМІ, Internet тощо).

Тестове опитування може проводитись за одним або кількома змістовими модулями. В останньому випадку бали, які нараховуються Здобувачу за відповіді на тестові питання, поділяються між змістовими модулями.

Індивідуальне завдання підлягає захисту Здобувачем на заняттях, які призначаються додатково.

Підсумковий контроль здійснюється під час проведення залікової сесії з урахуванням підсумків поточного та модульного контролю. Під час семестрового контролю враховуються результати здачі усіх видів навчальної роботи згідно зі структурою кредитів. Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання індивідуальної роботи

Оцінка за національною шкалою	Кількість балів	Критерії
відмінно	15/20	відмінне виконання (розкриття теми, посилання та цитування сучасних наукових джерел (не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
	13/16	відмінне виконання з незначною кількістю помилок виконання (розкриття теми, посилання та цитування сучасних наукових джерел (більшість з яких не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
добре	11/14	виконання вище середнього рівня з кількома помилками (розкриття теми в межах

		об'єкту та завдань роботи, посилення та цитування сучасних наукових джерел (серед яких є такі, що не старше 2017 року), дотримання норм доброчесності)
	10/12	виконання з певною кількістю помилок (розкриття теми в межах об'єкту та завдань роботи, наявність посилення та цитувань наукових джерел, дотримання норм доброчесності)
задовільно	8/10	виконання роботи задовольняє мінімальним критеріям помилок (розкриття теми в основному в межах об'єкту роботи, наявність концептуального апарату роботи, присутність не менше 5 посилення та цитувань наукових джерел, дотримання норм доброчесності)

Студенту, який має підсумкову оцінку від 35 до 59 балів, призначається додаткова сесія. В цьому разі він повинен виконати додаткові завдання, визначені викладачем.

Студент має право на опротестування результатів контролю (апеляцію). Правила подання та розгляду апеляції визначені внутрішніми документами КНУБА, які розміщені на сайті КНУБА та зміст яких доводиться до студентів на початку вивчення дисципліни.

Шкала оцінювання індивідуальної роботи (розподіл балів, які отримують студенти)

Поточне оцінювання та самостійна робота		I	Залі	Су
M1	M2	3	к	ма
15	20	20	45	100

Умови допуску до підсумкового контролю

До підсумкового контролю допускаються здобувачі, які виконали не менше 60% робіт, за яким виконується поточне оцінювання, та отримали позитивну оцінку за виконання індивідуального завдання.

Розподіл балів з дисципліни “**Основи Римського права**” за видами робіт наведено у розділі “Розподіл балів з дисципліни” цієї робочої програми.

Здобувач освіти має право на опротестування результатів підсумкового (семестрового) контролю (апеляцію). Процедура апеляції регламентується Положенням про апеляцію результатів підсумкового контролю знань здобувачів освіти КНУБА, розміщеним на сайті університету за посиланням <https://org2.knuba.edu.ua/> та доводиться до відома здобувачів освіти до початку вивчення відповідної освітньої компоненти.

ПИТАННЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття та основні риси римського приватного права.
2. Періодизація та історичні системи римського права.
3. Цивільне право (*ius civile*) та преторське право (*ius honorarium*).
4. Право римських громадян (*ius Quiritium*) та право народів (*ius gentium*), їх співвідношення.
5. Значення римського права для сучасної юриспруденції.
6. Рецепція римського права: поняття, причини та основні етапи.
7. Системи викладу правового матеріалу (інституційна, пандектна, система преторського едикту).
8. Поняття та види джерел римського права. Поняття *Lex* та *Ius*.
9. Преторський едикт як джерело римського приватного права.
10. Кодифікація Юстиніана. *Corpus iuris civilis*.
1. Імператорські конституції. Кодифікації римського права до Юстиніана.
11. Діяльність юристів як джерело римського приватного права. Римська юриспруденція та юридичні школи.
12. Здійснення та захист цивільних прав у Стародавньому Римі.
13. Поняття та основні риси римського цивільного процесу.
14. Легісакційний процес.
15. Формулярний процес.
16. Екстраординарний процес.
17. Поняття та види позовів за римським правом.
18. Формула та її складові частини.
19. Особливі засоби преторського захисту (інтердикти, преторська стипуляція, введення у володіння, реституція).
20. Строк давності. Позовна давність.
21. Поняття про осіб. Правосуб'єктність особи.
22. Вчення про три статуси в римському праві (*status libertatis*, *status civitatis*, *status familiae*).

23. Зменшення цивільної правоздатності (*capitis deminutio*). Інфамія (*infamia*).
24. Правовий статус рабів.
25. Обмеження дієздатності осіб у римському праві.
26. Поняття та види юридичних осіб у Стародавньому Римі.
27. Поняття римського шлюбу. Форми шлюбу та відносини між подружжям.
28. Відносини між батьками і дітьми.
29. Способи встановлення і припинення батьківської влади.
30. Опіка і піклування за римським приватним правом.
31. Поняття майно. Майнові права. *Res*.
32. *Res mancipi* і *res nec mancipi*.
33. Речі тілесні та безтілесні.
34. Індивідуально визначені речі та речі, що визначаються родовими ознаками, речі, що споживаються та не споживаються, замінні та незамінні.
35. Речі прості та складні. Головна річ та приналежність.
36. Речі публічні (*res publica*), нічийі (*res nullius*) і загальнодоступні (*res communes omnium*).
37. Поняття набуття права, підстави набуття права (*iusta causa*).
38. Акти і факти.
39. Поняття і ознаки речових прав.
40. Види речових прав.
41. Поняття про володіння в римському праві. Види володіння в римському праві. Володіння (*possessio*) і утримання (*detention*).
42. Захист володіння за римським правом. Власницькі інтердикти. *Actio Publiciana*.
43. Поняття про власність (*dominium, proprietas*). Формування концепції права власності.
44. Види власності за римським правом.
45. Спільна власність. Розділ спільної власності.
46. Первісні способи набуття права власності.

47. Набуття права власності за договором (*mancipatio, in iure cessio, traditio*).
48. Набуття права власності за давністю володіння (*usucapio*).
49. Захист права власності. *Actio rei vindicatio, action negatio*.
50. Поняття та основні риси сервітутів. Земельні сервітути.
51. Виникнення та припинення сервітутів.
52. Узурфрукт.
53. Емфітевзис.
54. Суперфіцій.
55. Поняття і значення застави.
56. Історичні форми застави (*fiducia, pignus, hypotheca*).
57. Поняття про зобов'язання. Натуральні зобов'язання.
58. Елементи зобов'язання.
59. Види зобов'язань у римському праві.
60. Зобов'язання з множинністю осіб за римським правом.
61. Поняття *contractus iustum* за римським правом. Види *contractus iustum* у римському праві.
62. Виконання зобов'язань у римському праві. Прострочення виконання та його наслідки.
63. Зміна осіб в зобов'язанні.
64. Способи забезпечення виконання зобов'язань в римському праві.
65. Відповідальність за невиконання зобов'язання. Форми вини. Поняття і види збитків.
66. Умови і терміни виконання зобов'язань.
67. Вербальні контракти.
68. Літеральні контракти.
69. Позика (*mutuum*).
70. Позика (*commodatum*).
71. Зберігання (*depositum*).
72. Купівля-продаж (*emptio-venditio*).
73. Оренда речей (*locatio-conductio rerum*).
74. Оренда послуг (*locatio-conductio operarum*).

75. Підряд (*locatio-conductio operis*).
76. Доручення (*mandatum*).
77. Договір товариства (*societas*).
78. Безіменні контракти.
79. Пакти та їх види.
80. Зобов'язання нібито з договорів.
81. Зобов'язання з безпідставного збагачення та їх види.
82. Поняття та види деліктів. Підстави відповідальності за заподіяну шкоду.
83. Особиста образа (*iniuria*).
84. Крадіжка (*furtum*).
85. Неправомірне знищення або пошкодження чужих речей (*damnum iniuria datum*).
86. Зобов'язання нібито з деліктів.
87. Поняття спадкування в римському праві. правонаступництво.
88. Спадкування за законом. Види, лінії та ступені споріднення.
89. Спадкування за заповітом. Черги спадкоємців. Обов'язкові спадкоємці. Спадкування за правом представництва. Спадкова трансмісія.
90. Легати, фідеїкоміси, кодицили.

ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

1. Списування під час тестування та інших опитувань, які проводяться у письмовій формі, заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). У разі виявлення фактів списування з боку студента він отримує інше завдання. У разі повторного виявлення призначається додаткове заняття для проходження тестування.

2. Тексти індивідуальних завдань (в т.ч. у разі, коли вони виконуються у формі презентацій або в інших формах) перевіряються на плагіат. Для цілей захисту індивідуального завдання оригінальність тексту має складати не менше 70%. Виключення становлять випадки зарахування публікацій студентів у матеріалах наукових конференціях та інших наукових збірниках, які вже пройшли перевірку на плагіат.

ПОЛІТИКА ЩОДО ВІДВІДУВАННЯ

1. Студент, який пропустив аудиторне заняття з поважних причин, має продемонструвати викладачу та надати до деканату ФУПП документ, який засвідчує ці причини.

2. Студент, який пропустив лекційне заняття, повинен законспектувати зміст цього заняття та продемонструвати конспект викладачу до складання заліку.

3. Студент, який пропустив практичне заняття, повинен законспектувати джерела, які були визначені викладачем як обов'язкові для конспектування, та продемонструвати конспект викладачу до складання заліку.

4. За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування тощо) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Джерела, підручники та навчальні посібники

1. Римське приватне право : підручник / відпов. ред. Р. А. Майданик, Є. О. Рябоконт. Київ : Алерта, 2023. 386 с.
2. Підпригора О. А. Римське приватне право: Підручник для студентів юрид. спец. вищих навч. закладів. Вид. 3 -тє, перероб. та доп. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001.
3. Основи римського приватного права: Підручник / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, М. В. Домашенко та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. — Х.: Право, 2008.
4. Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право: Підручник. — 2-ге вид. — К.: Юрінком Інтер, 2009. — 528 с.
5. Основи Римського приватного права [Текст] / Підручник / За загальною редакцією В.І. Борисової та Л.М. Баранової // Харків, «Право». - 2008.— 226 с.
6. Римське приватне право : Курс лекцій [Текст] -Львів, 2009.-136 с.
7. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Курс лекцій. [Текст] –К.: Юрінком Інтер, 2012. – 392 с.
8. Римське право (Інституції). [Текст] – Х.: «Одіссей», 2003. –288 с.
9. Римське право крізь призму традиції і судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків : ЕКУС, 2022. – 512 с.
10. Рябоконт Є. О., Майданик Р. А. Римське приватне право. Практикум. – Київ, Видавництво: Алерта, 2021.
11. Вакулик І.І. Римське право в латиномовній термінології: методичний посібник. [Текст] – К. : Вид. центр НУБП України, 2010. - 140 с.
12. Римське право крізь призму традиції і судової практики : монографія / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків : ЕКУС, 2022. – 512 с.
13. Рябоконт Є. О., Майданик Р. А. Римське приватне право. Практикум. – Київ, Видавництво: Алерта, 2021.
14. Історія держави та права зарубіжних країн: Хрестоматія: Навчальний

посібник [Текст] / Ред., упоряд. В. Д. Гончаренко.- К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 716 с.

15. The Cambridge Companion to Roman Law, Edited by: David Johnston, Cambridge University Press, 2015.

16. The Roman Law Library by Y. Lassard and A. Koptev. - <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/>

Інформаційні ресурси

- Освітній сайт Київського національного університету будівництва і архітектури. Сторінка кафедри політичних наук і права. Дисципліна «Цивільне право». URL: <http://org2.knuba.edu.ua/course/view.php?id=2611>.
- Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.kiev.ua/>
- Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
- Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>
- Комп'ютерна правова система ЛІГА: ЗАКОН. URL: <https://ips.ligazakon.net/>.

Навчальне видання

ОСНОВИ РИМСЬКОГО ПРАВА

Методичні рекомендації
до вивчення дисципліни для студентів
спеціальності D 8 “Право”
ОПП «Будівельне та містобудівне право»

Укладач: ХАЛАБУДЕНКО Олег Анатолійович